

Lönsamma kunskaper

Sambandet mellan
vinst och kvalitet i
svenska grundskolor

Författare:

Gabriel Heller Sahlgren

London School of Economics, Institutet för Näringslivsforskning.

Henrik Jordahl

Institutet för Näringslivsforskning.

Förord

Regeringen har i januari 2018 lagt förslag om en vinstreglering för privata utförare inom skola och omsorg. Ett bärande motiv till regeringens förslag är att vinstsyfte sägs gå ut över kvaliteten i verksamheten.

Det är mot den bakgrunden mycket angeläget att undersöka om, och på vilket sätt, kvaliteten skiljer sig mellan friskolor med olika lönsamhet.

Svenskt Näringsliv har därför gett Gabriel Heller Sahlgren, London School of Economics och Institutet för Näringslivsforskning, och Henrik Jordahl, Institutet för Näringslivsforskning, i uppdrag att undersöka om det finns något samband mellan friskolors lönsamhet och deras prestationer såvitt avser såväl akademiska resultat som så kallade mjuka värden. De senare fångas upp genom elevernas bedömningar av skolan. Kontroll görs i studien för eventuell betygsinflation.

Analysen är gjord på aktiebolag som bedriver skola i grundskolan. Aktiebolag är den dominerande organisationsformen för friskolor.

I en tidigare studie (2016) av Henrik Jordahl och David Sundén, Lakeville Economic Consulting, undersöktes sambandet mellan lönsamhet och kvalitet vid svenska äldreboenden. Resultaten av den studien visar att de mest lönsamma företagen levererar minst lika hög kvalitet som de mindre lönsamma företagen.

Stockholm 28 februari 2018

Anders Morin
Svenskt Näringsliv, Ansvarig Valfärdspolitik

Innehåll

Förord	1
Sammanfattning	3
1. Introduktion.....	4
2. Data och metod	6
2.1. Skolkvalitet	6
2.2. Lönsamhet	8
2.3. Kontroller för elevsammansättning	9
2.4. Analysmetod	9
3. Resultat	10
3.1. Studieresultat	10
3.2. Betygsinflation	12
3.3. Attityder	14
3.4. Elevsammansättning	15
3.5. Känslighetsanalys	16
4. Slutsatser.....	18
Referenser.....	19
Appendix: Deskriptiv statistik och frågorna i Skolenkäten	21

Sammanfattning

Flera röster i den svenska samhällsdebatten har oroat sig för att skolföretag gör vinster på bekostnad av utbildningens kvalitet. Valfärdsutredningens förslag på en vinstbegränsning syftar till att hantera det här problemet, bland annat hos skolföretag. Hittills saknas det emellertid belegg för att skolföretag skulle tjäna pengar på att sänka utbildningens kvalitet.

I den här rapporten undersöker vi sambandet mellan skolors lönsamhet och utbildningskvalitet. Analysen är gjord på aktiebolag, som är den dominerande organisationsformen för friskolor. Resultaten tyder på att lönsamhet och kvalitet går hand i hand på svenska grundskolor. Det gäller både akademiska kvalitetsmått som baseras på elevernas studieresultat och mjukare mått som baseras på elevernas attityder.

För att undersöka om sambanden kan bero på betygsinflation jämför vi elevernas slutbetyg med deras betyg på nationella prov. Vi finner ingenting som tyder på att sambandet mellan friskolornas lönsamhet och deras elevers studieresultat skulle bero på betygsinflation.

Vi finner heller inget stöd för att lönsamma friskolor har en mer fördelaktig elevsammansättning. Tvärt emot sådana farhågor verkar elevsammansättningen nästan inte skilja sig alls mellan friskolor med olika lönsamhetsnivåer.

Precis som man kan förvänta sig på andra marknader förefaller alltså hög utbildningskvalitet vara lönsam för skolföretagen. Valfärdsutredningens förslag att begränsa skolföretagens vinster framstår med andra ord som ett fruktlöst sätt att stärka kvaliteten i svenska skolor.

1. Introduktion

De flesta svenska friskolor drivs som aktiebolag, vilket innebär att de kan göra vinst som delas ut till aktieägarna. Att skolor gör vinst har kritiserats och debatterats flitigt. En vanlig farhåga är att vinsterna går ut över skolornas kvalitet. Detta argument mot vinster förekommer i två former. I argumentets enklare form har vinsterna betraktats som ett ”läckage” av skattemedel från skolans verksamhet. Friskolornas kritiker menar att utbildningen skulle kunna förbättras om de vinster som delas ut till aktieägarna istället återförs till verksamheten. I en mer utvecklad form är argumentet att aktiebolag kommer att tumma på utbildningens kvalitet för att höja vinsten. Argumentet går ut på att skolors kvalitet är svår att observera och att varken föräldrar eller myndigheter därför kan bevaka kvalitetsnivån på ett tillräckligt effektivt sätt. Det kan även vara så att elever inte bryr sig tillräckligt om utbildningens kvalitet och nöjer sig med en sämre undervisning än vad som ligger i hela samhällets intresse. Så länge nya elever ändå strömmar till kan skolföretag göra goda vinster trots undermålig utbildningskvalitet.

På skolområdet har de ovan beskrivna argumenten använts för att motivera den välfärdsutredning som Ilmar Reepalu har genomfört på regeringens uppdrag. Varken regeringen eller Välfärdsutredningen har dock presenterat några belegg för ett negativt samband mellan vinst och kvalitet. Normalt sett bör man snarare förvänta sig det omvända: företag med hög kvalitet kan förväntas vara mer lönsamma eftersom de attraherar fler kunder som är villiga att betala mer. Förvisso skiljer sig välfärdsmarknader, som friskolesystemet, från vanliga marknader på betydelsefulla sätt – till exempel att priset är reglerat – men det behöver inte innebära att lönsamheten istället ökar om kvaliteten sänks.

Vinstdrivande friskolor finns bland annat i Sverige, Chile och i några amerikanska delstater. Sahlgren (2011) finner att svenska elever hade ungefär lika högt meritvärde i vinstdrivande och icke-vinstdrivande grundskolor under perioden 2006–2009. I en senare och mer omfattande undersökning jämför Heller Sahlgren (2017) svenska grundskolor med olika organisationsformer och finner överlag relativt små skillnader avseende elevernas meritvärde, andel gymnasiebehöriga, andel godkända i alla ämnen samt elevernas attityder i Skolenkäten 2015–2017. Friskolor som drivs som aktiebolag eller handelsbolag presterade dock bättre än både kommunala skolor och fristående skolor med annan organisationsform när det gäller andelen godkända elever i alla ämnen. En annan skillnad är att det fåtal elever som går i skolor som drivs av ekonomiska föreningar har mer positiva attityder än elever i andra friskolor.¹ För gymnasieskolan hittar Hinnerich och Vlachos (2017) samtidigt inga skillnader mellan vinstdrivande och icke-vinstdrivande friskolor på elevernas resultat på nationella prov. Enligt en studie från Chile presterade vinstdrivande skolor som tillhör en kedja bättre än flera andra skoltyper, medan resultaten var sämre i vinstdrivande skolor som inte tillhör en kedja (Elacqua 2009). Heller Sahlgren (2013) går igenom amerikanska studier som jämför vinstdrivande och icke-vinstdrivande friskolor (charter schools) och landar i slutsatsen att de vinstdrivande är minst lika bra som de icke-vinstdrivande.

¹ Vad gäller vinstsyfte finns flera likheter mellan ekonomiska föreningar och aktiebolag. Ekonomiska föreningar måste drivas i syfte att främja medlemmarnas ekonomiska intressen och omfattas av liknande skatteregler som aktiebolag. Ekonomiska föreningar får även – liksom aktiebolag – dela ut vinst.

Till exempel visar en av dessa amerikanska studier att problemtyngda skolor i Philadelphia som övertogs av vinstdrivande organisationer presterade bättre än tidigare och även bättre än andra problemtyngda skolor som övertogs av icke-vinstdrivande organisationer (Peterson och Chingos 2009).

Däremot finns det oss veterligen ingen studie som har jämfört elevernas prestationer i friskolor med olika lönsamhet.² Med tanke på Valfärdsutredningens förslag på en vinstbegränsning för skolor är en sådan studie i hög grad policyrelevant. I den här rapporten undersöker vi därför sambandet mellan lönsamhet och kvalitet för svenska grundskolor som drivs i aktiebolagsform. Som lönsamhetsmått använder vi företagets rörelsemarginaler. Rörelsemarginalen ger en övre gräns för hur stor del av skolornas intäkter som potentiellt kan "läcka ut" i form av aktieutdelningar. Vi använder kvalitetsmått för skolorna som baseras på elevernas betyg och resultat på nationella prov. Vi använder även Skolenkäten för att fånga in mjukare kvalitetsmått i form av elevernas attityder och välmående.

Vår undersökning visar att lönsamhet och kvalitet går hand i hand vid svenska aktiebolagsdrivna grundskolor. Enligt flera mått uppnår elever vid mer lönsamma skolor bättre studieresultat än elever vid mindre lönsamma skolor. Detta gäller andelen elever som nått godkänt i alla ämnen, genomsnittligt meritvärde och poäng på det nationella provet i engelska. Däremot hittar vi inga samband mellan skolors lönsamhet och elevernas resultat i de nationella proven i matematik och svenska. Sambanden tycks inte bero på betygsinflation eftersom skillnaden mellan slutbetyg och betyg på nationella prov inte skiljer sig åt mellan skolor med olika hög lönsamhet. Vi finner även att elever vid skolor med högre lönsamhet uppvisar mer positiva attityder till skolan. För att studera detta har vi skapat ett index för mjuk kvalitet med hjälp av frågor ur Skolenkäten.

En annan vanlig kritik mot skolföretag är att de sägs göra vinst och uppnå goda skolresultat genom att anta elever med en fördelaktig bakgrund. Vi finner dock inget samband mellan skolors lönsamhet och elevsammansättning. Skolor som drivs av företag med högre lönsamhet har ungefär samma elevsammansättning som skolor som drivs av företag med lägre lönsamhet.

Med tanke på att vi jämför ett tvärsnitt av skolor för ett enda år ska våra resultat tolkas med försiktighet. Inte desto mindre saknas det belägg för att skolföretag tjänar pengar på att tillhandahålla utbildning av låg kvalitet. Valfärdsutredningens förslag att förbjuda vinster över en viss nivå framstår därmed som ett utsiktslöst försök att höja utbildningskvaliteten. Våra resultat tyder snarare på att en vinstbegränsning skulle vara skadlig genom att tvinga lönsamma och välpresterande skolor att lägga ner eller anpassa sig efter skolor med sämre resultat.

² I en relaterad studie betraktar Sebhatu och Wennberg (2015) svenska friskolors rörelsemarginal, klagomål till Skolverket och Skolinspektionen, samt anmälningar till Arbetsmiljöverket som olika mått på deras skolkvalitet.

2. Data och metod

Vår undersökning går ut på att med regressionsanalys studera relationen mellan olika mått på skolkvalitet och lönsamheten hos de företag som driver skolorna. Här i avsnitt 2 beskriver vi de data som används i undersökningen. Alla variabler presenteras i tabell A1 i Appendix. I avsnitt 2.4 beskriver vi även den metod som vi använder för att analysera sambanden.

Vårt datamaterial inkluderar skolor som drivs av företag med organisationsformen aktiebolag (privata och publika). Detta inkluderar några aktiebolag med särskild vinstbegränsning och även några aktiebolag vars verksamhetsbeskrivning noterar att verksamheten är icke-vinstdrivande. Våra analyser inkluderar upp till 252 skolor (cirka 15 procent av alla grundskolor med elever i årskurs nio) som drivs av 123 aktiebolag.³ Vi använder data över skolföretagens lönsamhet som gäller skolåret 2015/16 och utfallsvariabler som gäller detta eller senare skolår.

2.1. Skolkvalitet

Vi använder mått på skolkvalitet som baseras på betyg, resultat i nationella prov och omdömen i Skolenkäten. Data är hämtade från Skolverkets webbplats SIRIS där vi använder SALSA-delen för betyg och andelen som fått godkänt betyg i alla ämnen.⁴

2.1.1. Betyg

Vi studerar två utfallsmått baserade på elevernas slutbetyg i årskurs 9 läsåret 2015/16: meritvärde och andel som uppnått godkänt betyg i alla ämnen.

En elevs meritvärde beräknas som summan av betygsvärdena för elevens 16 bästa ämnen där betyg i moderna språk som språkval kan läggas till som ett 17:e ämne. Betygen ger följande poäng:

- A: 20
- B: 17,5
- C: 15
- D: 12,5
- E: 10
- F: 0

Genomsnittligt meritvärde beräknas för de elever som har minst ett godkänt betyg (lägst betyg E i ett ämne). Detta innebär att det lägsta möjliga meritvärdet är 10 och det högsta möjliga är 340.

Det andra betygsbaserade utfallsmåttet är andelen som uppnått kunskapskraven i alla ämnen. Måttet anger andelen elever vid en skola som fått betyget E eller bättre (det vill säga godkänt betyg) i alla ämnen.

³ Detta är det maximala antalet skolor och företag som analyseras i en och samma regressionsmodell i studien. Som visas i tabell A1 varierar antalet skolor och företag något mellan de olika analyserna på grund av olika datatillgänglighet vad gäller de utfallsmått som diskuteras i avsnitt 2.1. Det totala antalet skolor som ingår i någon av analyserna är 280.

⁴ Alla analyser av relationen mellan lönsamhet och studieresultat använder endast data för 2015/16 eftersom data för 2016/17 inte fanns tillgängliga när analyserna genomfördes. Data för Skolenkäten fanns dock tillgängliga för bägge läsåren.

2.1.2. Resultat i nationella prov

Förutom meritvärde studerar vi även skolornas genomsnittliga provbetygspoäng på nationella prov i matematik, engelska och svenska i årskurs 9. Provresultaten betygs-sätts från A till F. Skolans genomsnittliga betygs-poäng beräknas för de elever som fått betyg A–F i respektive ämne (A=20; B=17,5; C=15; D=12,5; E=10; F=0). Det innebär att den lägsta möjliga genomsnittliga provbetygs-poängen är 0 och den högsta möjliga är 20. De prov som vi studerar skrevs läsåret 2015/2016.

2.1.3. Skolenkäten

Skolenkäten genomförs av Skolinspektionen och mäter elevers attityder inom 15 olika områden, som bland annat rör förväntningar och tillit bland lärare, stimulans och utmaningar i skolarbetet, trygghet, studiero och nöjdhet. Skolenkäten är ett av under-lagen till Skolinspektionens (2017a) tillsyn av skolor och används för att samla in synpunkter från elever, föräldrar och den pedagogiska personalen inför bedömningen av skolorna. I den här rapporten fokuserar vi på synpunkterna som samlas in från elever i årskurs nio.

Dessa synpunkter omfattar 15 olika frågeområden: (1) Veta vad som krävs, (2) Stimulans, (3) Tillit till elevens förmåga, (4) Anpassning efter elevens behov, (5) Utmaningar, (6) Argumentation och kritiskt tänkande, (7) Grundläggande värden i undervisningen/lärandet, (8) Grundläggande värden på skolan, (9) Delaktighet och inflytande, (10) Ordningsregler, (11) Studiero, (12) Trygghet, (13) Förhindra kränkningar, (14) Elevhälsa och (15) Övergripande nöjdhet.

Dessa områden baseras i sin tur på svar på 44 olika påståenden som rör skolan. I Appendix redovisas alla påståenden var för sig. Varje frågeområde omfattar tre påståenden – förutom ”Övergripande nöjdhet” som omfattar två påståenden – där varje påstående besvaras med ett av fem svarsalternativ: (1) ”Stämmer helt och hållet”, (2) ”Stämmer ganska bra”, (3) ”Stämmer ganska dåligt”, (4) ”Stämmer inte alls” och (5) ”Vet ej”.⁵

För varje frågeområde beräknar Skolinspektionen ett index baserat på svaren för de enskilda påståendena. Indexet skapas genom att ge de olika svarsalternativen för varje påstående ett värde: ”Stämmer helt och hållet” ges värdet 10, ”Stämmer ganska bra” ges värdet 6,67, ”Stämmer ganska dåligt” ges värdet 3,33 och ”Stämmer inte alls” ges värdet 0. ”Vet ej”-svar räknas inte med i beräkningarna. Högre värden indi-kerar att eleverna är mer positiva till skolan.⁶ För varje frågeområde skapas sedan ett genomsnittligt index genom att summera värdena för varje påstående och sedan dividera summan med antalet påståenden som besvarats.⁷

För att skapa ett övergripande mått på skolors mjuka utfall genomför vi en principal-komponentanalys med alla 15 frågeområden inkluderade.⁸ Resultaten redovisas i tabell A2 och indikerar att alla frågeområden fångar upp en och samma underliggande

⁵ Det är värt att notera att eleverna besvarar enkäten anonymt på Skolinspektionens hemsida (under skoltid) – med ett unikt kodkort som endast går att använda en gång – och rektorer och lärare har därför ingen möjlighet att ta reda på hur individuella elever har svarat. Detta betonas också av Skolinspektionen (2017b) i instruktionerna till eleverna. Även om inget system är helt säkert minskar förfarandet risken för att elever känner en press att svara positivt på frågorna.

⁶ Som visas i Appendix är vissa påståenden negativa. Dessa har skalats om i indexen så att även dessa indikerar mer positiva attityder till skolan.

⁷ Skolinspektionen (2017a) har inte beräknat det genomsnittliga indexet för frågeområdet ”Övergripande nöjdhet”. Vi skapar dock även detta index med samma metod.

⁸ Principalkomponentanalys används för att hitta gemensamma drag i större mängder data. Med metoden studerar man korrelationen mellan svaren på de olika frågorna för att se hur de hänger ihop. Svaren som hänger ihop hamnar i samma ”komponent”, vilken fångar upp den överlappande variansen mellan de olika svaren. Denna komponent utgör sedan indexet för mjuka utfall.

dimension av skolornas mjuka kvalitet. Med hjälp av analysen extraherar vi sedan denna dimension. Det index som skapas fångar alltså upp skolors genomsnittliga mjuka utfall, så som dessa mäts i Skolenkäten. Detta index är automatiskt standardiserat så att genomsnittet är 0 och standardavvikelsen är 1.

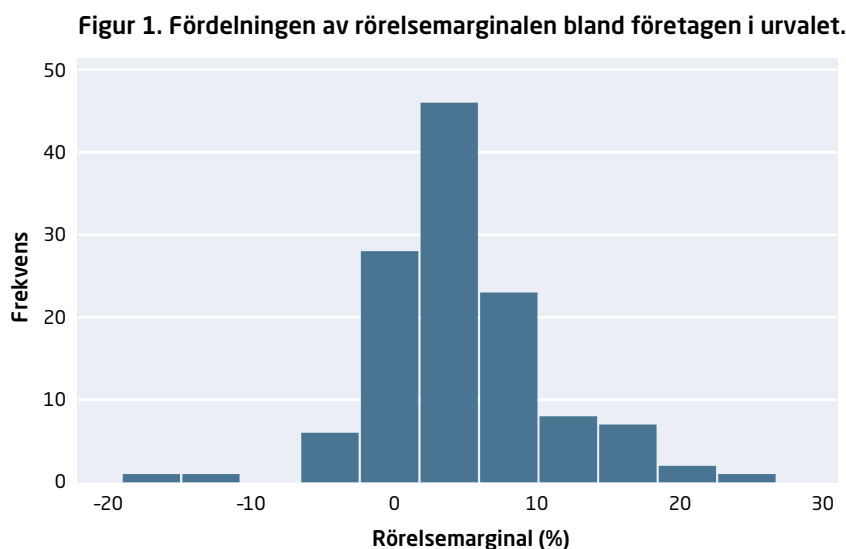
Vi hämtar data från Skolenkäten från höstterminen 2015, vårterminen 2016, höstterminen 2016 och vårterminen 2017 för att maximera antalet skolor i analysen.⁹

2.2. Lönsamhet

Skolorna i vårt datamaterial drivs av aktiebolag vars lönsamhet vi mäter med deras rörelsemarginal. Rörelsemarginal definieras som (rörelseintäkter–rörelsekostnader)/omsättning. Det innebär att finansiella intäkter och kostnader, till exempel räntor, inte ingår i måttet. Rörelsemarginalen anger hur stor andel i procent av företagets omsättning som blir kvar för att täcka räntor och skatt samt ge vinst, efter att kostnaderna för verksamheten har betalats. Vi har erhållit rörelsemarginaler för företag med SNI-kod 85.2, det vill säga grundskolor, från PwC. I de fall rörelsemarginalen saknas har vi beräknat den själva med data från webbsidan allabolag.se. Notera att rörelsemarginalen mäts på företagsnivå och att företagen som ingår i någon av våra analyser driver mellan 1 och 28 skolor.

Vi använder rörelsemarginalen för de räkenskapsår som överlappar med läsåret 2015/16. För företag som har räkenskapsår som löper mellan juli och juni innebär detta att vi använder rörelsemarginalen för räkenskapsåret som avslutades i juni 2016. För företag som exempelvis har räkenskapsår mellan januari och december (eller mellan september och augusti) innebär det istället att vi använder genomsnittet av rörelsemarginalen för räkenskapsåren som avslutades i december (augusti) 2015 och 2016.

Figur 1 visar fördelningen av rörelsemarginalen bland alla företagen som ingår i analysen. Den oviktade genomsnittliga rörelsemarginalen är 4,6 procent – vilket är lägre än rörelsemarginalen bland företag i tjänstesektorn som helhet, vilken ligger på 7,3 procent (SCB 2017). Av de 123 företagen som studeras här har 18 företag negativ rörelsemarginal och 48 företag har en rörelsemarginal på minst 5 procent.

⁹ För att få resultaten rapporterade måste skolor nå en svarsfrekvens på minst 65 procent och ha minst 5 svaranden. Vissa skolor deltar också två gånger under denna period. Vi inkluderar alla observationer i analyserna.

2.3. Kontroller för elevsammansättning

I regressionsanalyserna tar vi hänsyn till de kontrollvariabler för elevernas sammansättning som Skolverket använder i SALSAModellen. Dessutom lägger vi till andelen elever som har någon form av utländsk bakgrund – alltså andelen elever som antingen har utlandsfödda föräldrar eller själva är födda utomlands. Denna variabel hämtas från SIRIS och finns inte för alla skolor som har data rapporterad i SALSAModellen. För dessa skolor använder vi genomsnittet för de skolor som det finns data för och inkluderar även en indikatorvariabel som anger bortfall för denna variabel.

För en del av skolorna som deltog i Skolenkäten finns inte någon av bakgrundsvariablerna tillgängliga. Detta beror på att tröskelvärdena för att få data rapporterad skiljer sig mellan databaserna, men även på att SALSAModellen-data för skolåret 2016/17 inte fanns tillgänglig när analysen genomfördes. För skolor som detta gäller för använder vi återigen genomsnittet av varje variabel för de skolor som det finns data för och inkluderar även en indikatorvariabel som anger bortfall för dessa variabler.

De variabler som används för att justera för elevsammansättning är:

- Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå
- Andel nyanlända elever
- Andel pojkar
- Andelen elever med utländsk bakgrund

2.4. Analysmetod

Vi undersöker samband mellan skolresultat och lönsamhet med hjälp av ett antal regressionsanalyser. Detta görs både med och utan kontroller för elevsammansättning.

För att ta hänsyn till att eventuella skillnader mellan skolorna med olika rörelsemarginaler egentligen skulle kunna bero på skillnader mellan län eller kommuner inkluderar vi i vissa modeller indikatorer för vilket län eller vilken kommun skolorna är belägna i. Detta innebär att man i praktiken då endast jämför skolor som ligger i samma län eller i samma kommun, eller annorlunda uttryckt att man rensar bort alla skillnader som beror på vilket län eller vilken kommun skolorna är lokaliserade i. Samtidigt betyder detta också att län eller kommuner med endast en skola inte bidrar till vissa av resultaten.

I analysen av indexet för mjuka utfall justerar vi även för terminseffekter. Detta gör att skillnader mellan skolor som beror på generella förändringar mellan terminerna rensas bort. I en modell går vi dock ett steg längre och tar hänsyn till interaktionerna mellan län/kommun och termin, vilket gör att olika trender vad gäller mjuka utfall mellan län/kommuner rensas bort. Detta betyder dock också att skolor som ligger i län/kommuner där endast en skola deltog i Skolenkäten under en specifik termin inte bidrar till de här resultaten.

För att undersöka om resultaten kan förklaras av betygsinflation genomför vi även ett antal regressionsanalyser med andelen som fick lägre (eller högre) slutbetyg än NP-betyg som beroende variabel. Dessutom undersöker vi om lönsamma skolor har en mer fördelaktig elevsammansättning.¹⁰

Resultaten ska inte tolkas som orsakssamband sådana att lönsamhet påverkar utbildningskvalitet. Vi undersöker korrelationer utan att gå in på deras bakomliggande mekanismer. Resultaten bör ses som deskriptiva mönster som antingen visar sig vara konsistenta eller inkonsistenta med uppfattningen att skolornas vinster går ut över deras kvalitet.

¹⁰ Vi klustrar genomgående standardfelen på företagsnivå eftersom lönsamheten – den oberoende variabeln av intresse – varierar på den nivån (se Angrist och Pischke 2009). Standardfelen mäter osäkerheten i de skattade resultaten.

3. Resultat

I det här avsnittet rapporteras resultaten från regressionsanalyserna. Avsnitt 3.1 har studieresultat som utfall, medan avsnitt 3.2 redovisar resultat från analysen av eventuell betygsinflation. Avsnitt 3.3 redovisar resultat från analysen med indexet över mjuka utfall. Avsnitt 3.4 behandlar sambandet mellan rörelsemarginal och elevsammansättning.

3.1. Studieresultat

Tabell 1 innehåller resultat från regressionsanalyser av sambandet mellan rörelsemarginal och ett antal mått på studieresultat. Resultaten visar på en positiv relation mellan företagets rörelsemarginal och studieresultaten i skolorna. I den första kolumnen, utan kontroller för elevsammansättning, är koefficienten dock endast statistiskt signifikant i analysen av andelen elever som fått godkänt betyg i alla ämnen.

Men när vi i den andra kolumnen lägger till kontroller för elevsammansättning minskar osäkerheten i estimaten väsentligt och resultaten indikerar nu att företagets rörelsemarginal har en statistiskt signifikant relation med (1) andelen elever som nått godkänt i alla ämnen, (2) meritvärdet och (3) den genomsnittliga poängen i det nationella provet i engelska. När vi sedan justerar för länseffekter i den tredje kolumnen och kommuneffekter i den fjärde kolumnen kvarstår dessa korrelationer; de växer i styrka men blir också mindre precisa.

Hur stark är den positiva relationen mellan rörelsemarginal och studieresultat? Enligt den fjärde modellen med kontroller för elevsammansättning och kommunfixa effekter indikerar resultaten att en procentenhet högre lönsamhet korrelerar med 0,82 procentenheter högre andel elever som når godkänt betyg i alla ämnen, 1,06 högre genomsnittligt meritvärdespoäng och 0,06 högre genomsnittlig poäng i det nationella provet i engelska.

Ett annat sätt att uttrycka detta samband är att en standardavvikelse högre rörelsemarginal på skolnivå (4,5 procentenheter) korrelerar med 0,32 standardavvikelser högre andel elever som når godkänt betyg i alla ämnen (3,69 procentenheter), 0,19 standardavvikelser högre genomsnittligt meritvärdespoäng (4,77 poäng) och 0,17 standardavvikelser högre genomsnittlig poäng på det nationella provet i engelska (0,27 poäng).

I de nationella proven i matematik och svenska är relationen positiv men aldrig statistiskt signifikant. Inget resultat i Tabell 1 tyder på att högre lönsamhet skulle leda till lägre studieresultat. Tvärtom tyder flera av resultaten på att eleverna uppnår bättre studieresultat på skolor som drivs av företag med högre vinstmarginal.

Tabell 1. Lönsamhet och studieresultat.

	(1)	(2)	(3)	(4)
Elever som nått godkänt i alla ämnen (procent)				
Rörelsemarginal	0,52**	0,64***	0,67***	0,82***
	(0,23)	(0,17)	(0,20)	(0,26)
R ²	0,04	0,37	0,48	0,63
Meritvärde				
Rörelsemarginal	0,67	0,92**	0,94**	1,06*
	(0,50)	(0,36)	(0,41)	(0,64)
R ²	0,01	0,42	0,53	0,62
Skolor	233	233	233	233
Företag	111	111	111	111
Poäng NP (matematik)				
Rörelsemarginal	0,00	0,01	0,00	0,02
	(0,05)	(0,04)	(0,04)	(0,06)
R ²	0,00	0,31	0,39	0,52
Skolor	248	248	248	248
Företag	121	121	121	121
Poäng NP (engelska)				
Rörelsemarginal	0,05	0,05**	0,05**	0,06*
	(0,03)	(0,02)	(0,02)	(0,03)
R ²	0,02	0,47	0,56	0,65
Skolor	252	252	252	252
Företag	123	123	123	123
Poäng NP (svenska)				
Rörelsemarginal	0,04	0,04	0,03	0,04
	(0,03)	(0,03)	(0,03)	(0,04)
R ²	0,01	0,29	0,38	0,55
Skolor	242	242	242	242
Företag	116	116	116	116
<i>Kontroll för:</i>				
Elevsammansättning	Nej	Ja	Ja	Ja
Länsfixa effekter	Nej	Nej	Ja	Nej
Kommunfixa effekter	Nej	Nej	Nej	Ja

Fotnot: Signifikansnivåer: *p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01. Standardfel klustrade på företagsnivå inom parenteser.

3.2. Betygsinflation

Det är möjligt att lönsamma företag når bättre studieresultat eftersom de är mer generösa med betygssättningen. Betygsinflation skulle i så fall förklara flera av sambanden mellan studieresultat och lönsamhet. För att studera detta analyserar vi om rörelsemarginalen är relaterad till andelen elever som når lägre eller högre slutbetyg i matematik, svenska och engelska, jämfört med deras betyg på det nationella provet.¹¹ Om den positiva korrelationen mellan lönsamhet och studieresultat enbart skulle bero på betygsinflation förväntar vi oss att rörelsemarginalen korrelerar med andelen elever som får högre slutbetyg än vad de fick på det nationella provet. Tanken är att betygsinflation visar sig i högre betyg än vad provresultaten motiverar. För att täcka in hela betygsfördelningen och även möjligheten att mer lönsamma skolor är mindre generösa i sin betygssättning jämför vi rörelsemarginalen både med andelen elever som fick lägre slutbetyg än NP-betyg och med andelen elever som fick högre slutbetyg än NP-betyg. På detta sätt jämför vi slutbetyg och provbetyg i matematik, engelska och svenska.

Resultaten rapporteras i tabell 2. Ingenting tyder på att högre rörelsemarginal korrelerar negativt med andelen elever som fick lägre slutbetyg, jämfört med betyget på det nationella provet. Tvärtom finns det en statistiskt signifikant positiv relation i svenska: skolor med högre lönsamhet ger alltså i högre utsträckning än skolor med lägre lönsamhet lägre slutbetyg i svenska jämfört med elevernas resultat på det nationella provet. På skolor med en procentenhet högre rörelsemarginal får 0,39 procentenheter fler av eleverna ett lägre slutbetyg än NP-betyg i svenska. Denna relation är också statistiskt säkerställd när man justerar för elevsammansättning och läns effekter, men blir precis statistiskt insignifikant med justering för kommuneffekter ($p=0,11$).

Samtidigt finns det ingen relation mellan rörelsemarginalen och andelen elever som fick högre slutbetyg jämfört med deras resultat på det nationella provet. Punkttestimatet är negativt i matematik och svenska samt negativt i engelska, men aldrig statistiskt signifikant. Analysen tyder alltså inte på att skolor med högre lönsamhet har högre betygsinflation än skolor med lägre lönsamhet.

Eftersom det är svårt att studera betygsinflation är det viktigt att inte dra alltför starka slutsatser. Men totalt sett bedömer vi det som osannolikt att den positiva korrelationen mellan företagets lönsamhet och studieresultat – som vi fann i avsnitt 3.1 – beror på högre betygsinflation.

¹¹ Detta är inte perfekt eftersom frskolor även kan inflatera betygen på det nationella provet (se Hinnerich och Vlachos 2017). Samtidigt finns det inte någonting som tyder på att just vinstdrivande aktörer skulle sticka ut i denna bemärkelse i grundskolan, utan snarare att de och kommunala skolor har lägre betygsinflation än icke-vinstdrivande friskolor (se Hinnerich och Vlachos 2013).

Tabell 2. Lönsamhet och betygsinflation.

	(1)	(2)	(3)	(4)
Procent som fick lägre slutbetyg än NP-betyg (matematik)				
Rörelsemarginal	-0,00	-0,00	0,01	0,03
	(0,05)	(0,05)	(0,05)	(0,07)
R ²	0,00	0,02	0,17	0,36
Skolor	228	228	228	228
Företag	107	107	107	107
Procent som fick lägre slutbetyg än NP-betyg (engelska)				
Rörelsemarginal	-0,05	-0,01	0,02	0,12
	(0,20)	(0,19)	(0,20)	(0,28)
R ²	0,04	0,04	0,15	0,41
Skolor	225	225	225	225
Företag	104	104	104	104
Procent som fick lägre slutbetyg än NP-betyg (svenska)				
Rörelsemarginal	0,39**	0,40**	0,39*	0,39
	(0,19)	(0,19)	(0,20)	(0,25)
R ²	0,03	0,06	0,15	0,39
Skolor	217	217	217	217
Företag	101	101	101	101
Procent som fick högre slutbetyg än NP-betyg (matematik)				
Rörelsemarginal	-0,18	-0,23	-0,20	-0,24
	(0,29)	(0,28)	(0,27)	(0,36)
R ²	0,00	0,04	0,16	0,38
Skolor	228	228	228	228
Företag	107	107	107	107
Procent som fick högre slutbetyg än NP-betyg (engelska)				
Rörelsemarginal	0,17	0,09	0,07	0,07
	(0,21)	(0,17)	(0,19)	(0,21)
R ²	0,00	0,13	0,22	0,50
Skolor	225	225	225	225
Företag	104	104	104	104
Procent som fick högre slutbetyg än NP-betyg (svenska)				
Rörelsemarginal	-0,08	-0,10	-0,23	-0,17
	(0,30)	(0,27)	(0,31)	(0,40)
R ²	0,00	0,02	0,07	0,29
Skolor	217	217	217	217
Företag	101	101	101	101
<i>Kontroll för:</i>				
Elevsammansättning	Nej	Ja	Ja	Ja
Länsfixa effekter	Nej	Nej	Ja	Nej
Kommunfixa effekter	Nej	Nej	Nej	Ja

Fotnot: Signifikansnivåer: *p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01. Standardfel klustrade på företagsnivå inom parenteser.

3.3. Attityder

Vi studerar även om företagens rörelsemarginal uppvisar något samband med indexet för mjuk kvalitet, som vi skapade från svar på frågor i Skolenkäten. Resultaten rapporteras i den första panelen i tabell 3.¹²

Utan justering för elevsammansättning finns det ingen statistiskt signifikant relation mellan företagens rörelsemarginal och skolornas mjuka utfall. Men när vi justerar för elevsammansättning är korrelationen statistiskt signifikant och positiv. När vi sedan lägger till länseffekter och länsfixa trender kvarstår denna korrelation. Och när vi byter ut länseffekterna mot kommuneffekter ökar faktiskt styrkan i sambandet mellan lönsamhet och mjuka utfall och blir något mer precist. När vi dessutom lägger till kommuntrender i modellen blir korrelationen något mindre precis men är fortfarande statistiskt signifikant.

Hur stark är då relationen mellan lönsamhet och de mjuka utfallen? Resultaten i modellen som kontrollerar för kommuneffekter och kommuntrender indikerar att en procentenhet högre rörelsemarginal är förknippad med 0,05 standardavvikelser högre mjuka utfall.

Ett annat sätt att uttrycka sambandet är att en standardavvikelse högre lönsamhet på skolnivå (4,5 procentenheter) sammanhänger med 0,23 standardavvikelser högre mjuka utfall. Detta är intressant nog nästan exakt samma effektstorlek som vi fann när vi analyserade studieresultaten i avsnitt 3.1.

För att studera om olika bortfall bland skolorna påverkar resultaten genomför vi samma analys men viktat resultaten efter skolornas svarsfrekvens. Resultaten redovisas i panel 2. Alla resultat är i princip identiska, men blir oftast något mer precisa jämfört med de oviktade resultaten.¹³ Likaså visar den tredje panelen att det inte finns någon statistiskt signifikant relation mellan skolornas rörelsemarginal och sannolikheten att de når tröskelvärdena för att få sina resultat rapporterade av Skolinspektionen (minst 5 antal svaranden totalt sett och en svarsfrekvens på minst 65 procent).

Sammantaget tyder resultaten alltså inte på att skolföretag med högre lönsamhet når sämre mjuka utfall än skolor med lägre lönsamhet. Tvärtom indikerar resultat att lönsamhet och mer fördelaktiga mjuka utfall går hand i hand.

¹² Resultaten är i princip identiska (och precis lika statistiskt signifikanta) om vi istället för indexet för mjuka utfall helt enkelt studerar snittet av svaren från alla 15 frågeområden i Skolenkäten. Effektstorlekarna som rapporteras här gäller därför även detta mått. Alla resultat var också i princip identiska om man vägde skolorna efter antalet elever som svarade eller som skulle ha svarat i Skolenkäten.

¹³ Svarsfrekvensen kan i sig vara en relevant utfallsvariabel (se Hitt m.fl. 2016). I icke-rapporterade analyser fann vi dock inga tecken på att företagens lönsamhet var relaterade till svarsfrekvensen i Skolenkäten.

Tabell 3. Lönsamhet och mjuka utfall.

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	Index för mjuka utfall					
Rörelsemarginal	0,01	0,03*	0,03*	0,04*	0,05**	0,05*
	(0,01)	(0,01)	(0,02)	(0,02)	(0,02)	(0,03)
R ²	0,02	0,10	0,15	0,27	0,29	0,39
	Index för mjuka utfall (viktat för svarsfrekvens)					
Rörelsemarginal	0,01	0,03**	0,03*	0,04*	0,05**	0,05**
	(0,02)	(0,01)	(0,02)	(0,02)	(0,02)	(0,03)
R ²	0,02	0,10	0,16	0,28	0,30	0,40
Skolor	233	233	233	233	233	233
Företag	100	100	100	100	100	100
	Nådde tröskeln för att få resultaten rapporterade					
Rörelsemarginal	-0,00	-0,00	-0,00	-0,01	-0,00	-0,01
	(0,00)	(0,00)	(0,00)	(0,00)	(0,01)	(0,01)
R ²	0,01	0,20	0,26	0,35	0,43	0,51
Skolor	295	295	295	295	295	295
Företag	139	139	139	139	139	139
<i>Kontroll för:</i>						
Terminseffekter	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Elevsammansättning	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Länsfixa effekter	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej	Nej
Länsfixa trender	Nej	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
Kommunfixa effekter	Nej	Nej	Nej	Nej	Ja	Ja
Kommunfixa trender	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Ja

Fotnot: Signifikansnivåer: *p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01. Standardfel klustrade på företagsnivå i parenteser. Eftersom vissa skolor deltog två gånger under perioden som studeras är det totala antalet observationer 315 i de två första panelerna och 392 i den sista panelen.

3.4. Elevsammansättning

I debatten kring vinsterna hörs ofta argumentet att skolföretagen gör vinst och uppnår höga resultat genom att anta elever med mer fördelaktig bakgrund (se till exempel Arnhög m.fl. 2017). Resultaten i tabell 1 tyder dock inte på det eftersom korrelationen mellan lönsamhet och studieresultat ökar när man justerar för elevsammansättning. Om något indikerar detta att skolor med högre lönsamhet har mindre fördelaktig elevsammansättning än skolor med lägre lönsamhet. Vi studerar här mer formellt om så är fallet.

Resultaten redovisas i tabell 4 och visar att det inte finns någonting som tyder på att mer lönsamma skolor har mer fördelaktig elevsammansättning. Om något har mer lönsamma skolor mindre fördelaktig elevsammansättning, men inga koefficienter som fångar upp denna skillnad är dock statistiskt signifikanta. Detta gäller även när vi kontrollerar för läns- eller kommuneffekter.

Den viktigaste anledningen till varför korrelationerna mellan lönsamhet och skolkvalitet blir mer precisa när vi justerar för elevsammansättningen i tabellerna 1 och 3 är därför att elevsammansättningen är starkt korrelerad med studieresultaten och indexet för mjuka utfall, men samtidigt inte har någon relation alls med lönsamheten (se Angrist och Pischke 2009). Resultaten kan alltså också ses som ett balanstest: skolorna som drivs av företag med högre lönsamhet har väldigt lika elevsammansättning som skolorna som drivs av företag med lägre lönsamhet.

Till skillnad från vad som ofta antas i debatten konstaterar vi därför att lönsamma skolföretag inte antar elever från mer fördelaktig bakgrund, jämfört med skolföretag som är mindre lönsamma. Elevsammansättning förklarar helt enkelt inte varför mer lönsamma skolföretag når högre studieresultat.

Tabell 4. Lönsamhet och elevsammansättning.

	(1)	(2)	(3)
	Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå		
Rörelsemarginal	-0,00	-0,00	0,00
	(0,00)	(0,00)	(0,00)
R ²	0,00	0,15	0,41
	Procent pojkar		
Rörelsemarginal	0,14	0,20	0,21
	(0,28)	(0,33)	(0,36)
R ²	0,00	0,09	0,27
	Procent nyanlända elever		
Rörelsemarginal	0,03	-0,01	0,03
	(0,06)	(0,06)	(0,06)
R ²	0,00	0,12	0,31
Skolor	233	233	233
Företag	111	111	111
	Procent elever med utländsk bakgrund		
Rörelsemarginal	-0,00	-0,09	-0,35
	(0,27)	(0,28)	(0,32)
R ²	0,00	0,19	0,47
Skolor	238	238	238
Företag	113	113	113
<i>Kontroll för:</i>			
Länsfixa effekter	Nej	Ja	Nej
Kommunfixa effekter	Nej	Nej	Ja

Fotnot: Signifikansnivåer: *p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01. Standardfel klustrade på företagsnivå i parenteser. Regressionerna inkluderar endast skolor utan bortfall vad gäller den variabel som studeras (året som studeras är liksom i avsnitten 3.1 och 3.2 2015/16).

3.5. Känslighetsanalys

Till sist analyserar vi i vilken utsträckning våra resultat påverkas om vi exkluderar observationer med stora residualer och ett stort inflytande på den estimerade regressionslinjen, för att säkerställa att slutsatserna inte enbart beror på outliers.¹⁴

¹⁴ Vi använder måttet *Cook's distance* för att identifiera sådana observationer och exkluderar observationer som har värden högre än kvoten av fyra över antalet observationer i regressionerna (eller annorlunda uttryckt så exkluderar observationer för vilka *Cook's distance* > 4/n). Denna gräns används ofta för att identifiera outliers.

Tabell 5 visar resultaten från denna procedur när man studerar de utfallsvariabler som rörelsemarginalen är relaterade till med statistiskt signifikant marginal i avsnitten 3.1 och 3.3. Överlag är resultaten lika när man exkluderar observationer som sticker ut i analyserna, även när vi justerar för elevsammansättning och läns effekter/kommun-effekter. Visserligen blir relationen något mindre precis när vi justerar för kommun-effekter, men detta är att förvänta eftersom variationen minskar.¹⁵ Totalt sett står det därför klart att våra resultat och slutsatser inte drivs av outliers.¹⁶

Tabell 5. Känslighetsanalyser.

	(1)	(2)	(3)	(4)
	Elever som nått godkänt i alla ämnen (procent)			
Rörelsemarginal	0,25	0,34**	0,45***	0,61**
	(0,18)	(0,14)	(0,15)	(0,25)
R ²	0,01	0,45	0,55	0,64
Skolor	224	214	219	214
Företag	104	99	102	103
	Meritvärde			
Rörelsemarginal	0,63*	0,74***	0,69***	1,30**
	(0,35)	(0,24)	(0,26)	(0,61)
R ²	0,01	0,52	0,61	0,67
Skolor	222	217	219	191
Företag	103	100	104	92
	Poäng NP (engelska)			
Rörelsemarginal	0,03	0,05**	0,05**	0,04
	(0,03)	(0,02)	(0,02)	(0,03)
R ²	0,01	0,54	0,65	0,70
Skolor	236	232	233	228
Företag	109	108	115	113
	Indexet för mjuka utfall			
Rörelsemarginal	0,01	0,03**	0,04**	0,05**
	(0,02)	(0,01)	(0,02)	(0,02)
R ²	0,02	0,14	0,22	0,33
Skolor	225	220	219	214
Företag	94	90	93	91
<i>Kontroll för:</i>				
Elevsammansättning	Nej	Ja	Ja	Ja
Länsfixa effekter	Nej	Nej	Ja	Nej
Kommunfixa effekter	Nej	Nej	Nej	Ja

Fotnot: Signifikansnivåer: *p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01. Standardfel klustrade på företagsnivå inom parenteser. Alla analyser av indexet för mjuka utfall inkluderar även terminsfixa effekter.

¹⁵ När vi justerade för länstrender i analysen av indexet för mjuka utfall var koefficienten i princip identisk som i kolumn 4. När vi justerade för kommuntrender sjönk den något jämfört med kolumn 5 och blev statistiskt insignifikant (p=0.17). Eftersom variationen minskar ytterligare är detta inte heller speciellt konstigt.

¹⁶ I tabell A3 rapporterar vi även resultaten med kontroll för antalet skolor som varje företag driver. Man bör tolka dessa resultat något försiktigt eftersom det finns en risk att man "överkontrollerar" när man justerar för denna variabel; antalet skolor som företagen driver kan både påverkas av rörelsemarginalen och påverka eleverns prestationer. Analysen visar att antalet skolor som företagen driver ibland har en positiv relation med de akademiska utfallen, men ingen relation med indexet för mjuka utfall. Med kontroller för läns- eller kommunfixa effekter försvinner också relationen mellan antalet skolor som varje företag driver och de akademiska utfallen, med undantag för andelen elever som nått målen. Hursomhelst är den relation som är av primärt intresse i denna studie – den mellan rörelsemarginal och utfallen – nästan identisk även efter kontroll för antalet skolor som varje företag driver (jämför tabell A3 med tabellerna 1 och 3).

4. Slutsatser

De vinstdrivande skolorna har varit mycket omdebatterade i Sverige. Både regeringen och Valfärdsutredningen har uttryckt farhågor för att skolornas vinster tas ut på bekostnad av utbildningens kvalitet. I den här rapporten granskar vi för första gången dessa farhågor genom att undersöka sambanden mellan skolföretagens lönsamhet och flera mått på utbildningskvalitet. Tvärt emot vad många befarat hittar vi flera positiva samband mellan lönsamhet och utbildningskvalitet. Det gäller både mjuka mått på elevernas attityder och hårda mått på studieresultat i form av andelen elever som nått godkänt i alla ämnen, genomsnittligt meritvärde och poäng på det nationella provet i engelska.

Det är naturligtvis viktigt att vara försiktig när man drar slutsatser kring detta, speciellt eftersom det inte finns några objektiva och externt rättade kunskapskontroller i Sverige. I det tillgängliga datamaterialet saknas dock tecken på att sambandet mellan lönsamhet och utbildningskvalitet förklaras av betygsinflation. Detta ligger i linje med en tidigare inflytelserik studie som visar att den positiva konkurrens-effekt som friskolor bidrar med inte heller förklaras av betygsinflation (Böhlmark och Lindahl 2015).

Vi finner inte heller något stöd för att skolföretag gör högre vinst och uppnår bättre resultat genom att anta elever med en mer fördelaktig bakgrund. Det finns inget samband mellan skolföretagens lönsamhet och elevsammansättning. Detta ger anledning att betvivla argumentet att friskolor i allmänhet försöker locka till sig elever med en fördelaktig bakgrund eftersom det skulle vara lönsamt att göra så.

Inom nationalekonomin har höga vinster traditionellt setts som tecken på svag konkurrens, vilket är ofördelaktigt för konsumenterna. Detta gäller dock främst på lång sikt och säger inget om lönsamhetsskillnader mellan företag. Det är ett faktum att olika företag bjuder ut tjänster av olika hög kvalitet och att hög kvalitet utgör en viktig konkurrensfördel. Och precis som man kan förvänta sig på mer traditionella marknader där företagen sätter sina egna priser förefaller hög utbildningskvalitet vara lönsamt för skolföretagen.

Slutligen innebär våra resultat att Valfärdsutredningens förslag på en vinstbegränsning i välfärdssektorn framstår som problematiskt. Eftersom en sådan reglering skulle innebära ett mycket stort ingrepp är det förvånande att Valfärdsutredningen inte alls undersökte hur relationen mellan lönsamhet och kvalitet ser ut i välfärdssektorn. Med tanke på att inte heller en tidigare undersökning av äldreomsorgen kunde finna några negativa samband mellan lönsamhet och kvalitet är detta en avgörande brist (Jordahl och Sundén 2016). I vår undersökning av förhållanden i grundskolan är sambandet mellan lönsamhet och kvalitet tydligare – och ofta positivt. Valfärdsutredningens förslag på att begränsa skolföretagens vinster framstår därmed som fruktlöst eller till och med skadligt.

Referenser

- Angrist, J. och J.-S. Pischke (2009), *Mostly Harmless Econometrics: An Empiricist's Companion*. Princeton: Princeton University Press.
- Arnhög, M., A.-M. Pålsson, D. Suhonen och S. Svensson (2017), "Nej till aktiebolagskolor ingen höger-vänsterfråga", *Dagens Nyheter* 2017-03-18, <https://www.dn.se/debatt/nej-till-aktiebolagsskolor-ingen-hoger-vansterfraga/>
- Böhlmark, A. och M. Lindahl (2015), "Independent schools and long-run educational outcomes: Evidence from Sweden's large-scale voucher reform", *Economica* 82(327): 508–551.
- Elacqua, G. (2009), "For-profit schooling and the politics of education reform in Chile: When ideology trumps evidence", Working Paper nr 5, Centro de Políticas Comparadas de Educación, Universito Diego Portales, Santiago.
- Heller Sahlgren, G. (2013), *Incentivising Excellence: School Choice and Education Quality*, London: CMRE & IEA.
- Heller Sahlgren, G. (2017), "Mer än bara prov – mjuka utfall i kommunala och fristående skolor", Rapport, Svenskt Näringsliv.
- Hinnerich, B. och J. Vlachos (2013), "Systematiska skillnader mellan interna och externa bedömningar av nationella prov – en uppföljningsrapport", bilaga 5 i rapporten "Omrättning av nationella prov. Skillnaderna är för stora", Skolinspektionen.
- Hinnerich, B. och J. Vlachos (2017), "The impact of upper-secondary voucher school attendance on student achievement. Swedish evidence using external and internal evaluations", *Labour Economics* 47: 1–14
- Hitt, C., J. Trivitt och A. Cheng (2016), "When you say nothing at all: The predictive power of student effort on surveys", *Economics of Education Review* 52: 105–119.
- Jordahl, H. och D. Sundén (2016), "Vinstbegränsning i välfärden – Om Välfärdsutredningens utgångspunkter och de samhällsekonomiska konsekvenserna av att begränsa välfärdsföretagens vinster", Svenskt Näringsliv, 2016.
- Peterson P. E. och M. M. Chingos (2009), "Impact of for-profit and nonprofit management on student achievement: The Philadelphia intervention, 2002–2008", Program on Education Policy and Governance Working Paper Series 121 PEPG 09-02. Taubman Center on State and Local Government, Kennedy School of Government, Harvard University.
- Sahlgren, G. H. (2011), "Schooling for money: Swedish education reform and the role of the profit motive", *Economic Affairs*, 31(3): 28–35.
- SCB (2017), "Företagens ekonomi 2015", Statistiska meddelanden, NV 19 SM 1702, https://www.scb.se/contentassets/88178ec8a4b6449a89db7eabcfeff3cf/nv0109_2015a01_sm_nv19sm1702.pdf

Sebhatu, A. och K. Wennberg (2015), ”Konkurrens, vinster och kvalitet i svenska friskolor”, i J. Eklund (red.), *Vinster, välfärd och entreprenörskap*, Swedish Economic Forum Report 2015, Entreprenörskapsforum.

Skolinspektionen (2017a), ”Statistik från Skolenkäten”, <https://www.skolinspektionen.se/sv/Statistik/Statistik-om-Skolenkaten/>, Stockholm.

Skolinspektionen (2017b). ”Skolenkäten”, <https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Regelbunden-tillsyn/Planering-och-genomforande/Enkater-infor-skolbesok/>, Stockholm.

Appendix: Deskriptiv statistik och frågorna i Skolenkäten

Tabell A1. Deskriptiv statistik.

Variabel	Medel	SD
Meritvärde	246,57	24,35
Procent godkända i alla ämnen	85,74	11,69
Index över mjuka utfall	0	1
Poäng NP (matematik)	12,61	1,97
Poäng NP (engelska)	16,13	1,63
Poäng NP (svenska)	14,33	1,54
Procent med lägre slutbetyg än NP-betyg (matematik)	2,80	3,76
Procent med högre slutbetyg än NP-betyg (matematik)	29,76	17,56
Procent med lägre slutbetyg än NP-betyg (engelska)	13,77	11,11
Procent med högre slutbetyg än NP-betyg (engelska)	12,03	11,18
Procent med lägre slutbetyg än NP-betyg (svenska)	10,21	9,68
Procent med högre slutbetyg än NP-betyg (svenska)	27,43	14,91
Rörelsemarginal (procent)	4,88	4,50
Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå	2,27	0,24
Procent nyanlända	4,62	6,65
Procent pojkar	51,71	9,04
Procent med utländsk bakgrund	19,56	15,75
Antal skolor	217-252	
Antal företag	100-123	

Fotnot: Endast observationer utan bortfall används för att beräkna den deskriptiva statistiken (se avsnitt 2.3). Antalet skolor och företag varierar beroende på vilken variabel som studeras. Totalt ingår 280 skolor och 123 företag i någon av analyserna. Notera att medelvärdet och standardavvikelsen för rörelsemarginalen i tabellen, liksom de andra variablerna, rapporteras på skolnivå. På företagsnivå är medelvärdet 4,59 och standardavvikelsen 6,14.

Tabell A2. Principalkomponentanalys för att skapa indexet över mjuk kvalitet.

Variabel	Faktorladdningar	Unik varians
Övergripande nöjdhet	0,87	0,24
Veta vad som krävs	0,76	0,43
Stimulans	0,74	0,45
Tillit till elevens förmåga	0,82	0,33
Anpassning efter elevens behov	0,80	0,37
Utmaningar	0,75	0,43
Argumentation och kritiskt tänkande	0,87	0,24
Grundläggande värden i undervisningen/lärandet	0,80	0,36
Grundläggande värden på skolan	0,87	0,25
Delaktighet och inflytande	0,79	0,38
Ordningsregler	0,85	0,28
Studiero	0,74	0,45
Trygghet	0,61	0,63
Förhindra kränkningar	0,89	0,21
Elevhälsa	0,78	0,40
Andel av variansen förklarad	0,64	
Eigenvärde	9,55	
Cronbachs alpha	0,95	
Observationer	316	

Fotnot: tabellen visar resultaten från en principalkomponentanalys. Inga andra faktorer nådde ett Eigenvärde på 1 och rapporteras därför inte.

Tabell A3. Kontroll för antalet skolor som varje företag driver.

	(1)	(2)	(3)	(4)
	Elever som nått godkänt i alla ämnen (procent)			
Rörelsemarginal	0,46**	0,58***	0,63***	0,76***
	(0,22)	(0,16)	(0,19)	(0,25)
Antal skolor som drivs av företaget	0,26***	0,18***	0,13**	0,24***
	(0,06)	(0,05)	(0,06)	(0,07)
R ²	0,09	0,39	0,49	0,65
	Meritvärde			
Rörelsemarginal	0,54	0,84**	0,89**	0,98
	(0,47)	(0,35)	(0,39)	(0,63)
Antal skolor som drivs av företaget	0,55**	0,27*	0,13	0,32
	(0,23)	(0,15)	(0,17)	(0,21)
R ²	0,07	0,43	0,53	0,63
Skolor	233	233	233	233
Företag	111	111	111	111
	Poäng NP (engelska)			
Rörelsemarginal	0,04	0,06**	0,06**	0,05*
	(0,03)	(0,02)	(0,02)	(0,03)
Antal skolor som drivs av företaget	0,04**	0,02*	0,02	0,02
	(0,02)	(0,01)	(0,01)	(0,02)
R ²	0,09	0,45	0,54	0,64
Skolor	252	252	252	252
Företag	123	123	123	123
	Indexet för mjuka utfall			
Rörelsemarginal	0,01	0,03*	0,03	0,05**
	(0,02)	(0,02)	(0,02)	(0,02)
Antal skolor som drivs av företaget	0,00	0,01	0,01	0,01
	(0,01)	(0,01)	(0,01)	(0,01)
R ²	0,02	0,10	0,15	0,29
Skolor	233	233	233	233
Företag	100	100	100	100
<i>Kontroll för:</i>				
Elevsammansättning	Nej	Ja	Ja	Ja
Länsfixa effekter	Nej	Nej	Ja	Nej
Kommunfixa effekter	Nej	Nej	Nej	Ja

Fotnot: Signifikansnivåer: *p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01. Standardfel klustrade på företagsnivå inom parenteser. Alla analyser av indexet för mjuka utfall inkluderar även terminsfixa effekter. Eftersom vissa skolor deltog två gånger i Skolenkäten är det totala antalet observationer 315 i den sista panelen. (Antalet skolor som drivs av varje företag är beräknat efter antalet skolor, inte observationer.)

Frågeområden i Skolenkäten

1. Veta vad som krävs
 - a. Mina lärare förklarar vad vi ska göra i skolarbetet så att jag förstår
 - b. Jag vet vad jag behöver kunna för att nå kunskapskraven i skolan
2. Stimulans
 - a. Skolarbetet är intressant
 - b. Skolarbetet är roligt
 - c. Skolarbetet stimulerar mig att lära mig mer
3. Tillit till elevens förmåga
 - a. Mina lärare får mig att tro på mig själv i mitt skolarbete
 - b. Mina lärare förväntar sig att jag ska göra mitt bästa
 - c. Jag kan nå kunskapskraven i skolan om jag försöker
4. Anpassning efter elevens behov
 - a. Jag kan få extraundervisning om jag skulle behöva det
 - b. Mina lärare hjälper mig i skolarbetet när jag behöver det
 - c. Skolarbetet är för svårt för mig (-)
5. Utmaningar
 - a. I min skola finns det extrauppgifter för de som hinner och vill ha det
 - b. Jag kan få svårare uppgifter om jag vill
 - c. Jag får för lite utmanande arbetsuppgifter i skolan (-)
6. Argumentation och kritiskt tänkande
 - a. På lektionerna får vi diskutera och debattera olika frågor
 - b. I min skola får jag lära mig att argumentera för min sak
 - c. Mina lärare uppmuntrar oss elever att reflektera över vad vi hör och läser
7. Grundläggande värden i undervisningen/lärandet
 - a. I min skola pratar vi om mänskliga rättigheter
 - b. I min skola pratar vi om jämställdhet mellan könen
 - c. I min skola får jag öva på att göra etiska ställningstaganden
8. Grundläggande värden på skolan
 - a. Mina lärare ger killar och tjejer samma förutsättningar
 - b. I min skola respekterar vi varandras olikheter
 - c. I min skola respekterar elever och lärare varandra
9. Delaktighet och inflytande
 - a. Vi elever har inflytande över undervisningens innehåll
 - b. På lektionerna är vi elever med och påverkar på vilket sätt vi ska arbeta med olika skoluppgifter
 - c. I min skola är vi elever med och påverkar vår skolmiljö

10. Ordningsregler

- a. I min skola följer eleverna de ordningsregler som finns
- b. I min skola är vi elever med och bestämmer vilka ordningsregler vi ska ha
- c. Mina lärare ser till att ordningsreglerna på skolan följs

11. Studiero

- a. Jag har studiero på lektionerna
- b. På lektionerna stör andra elever ordningen i klassrummet (-)
- c. Mina lärare ser till att det är studiero på lektionerna

12. Trygghet

- a. I min skola finns det elever som jag är rädd för (-)
- b. I min skola finns det personal som jag är rädd för (-)
- c. Jag känner mig trygg i skolan

13. Förhindra kränkningar

- a. Min skola arbetar aktivt med att förhindra kränkande behandling
- b. De vuxna på skolan reagerar om de får reda på att en elev blivit kränkt
- c. Jag vet vem på skolan jag kan prata med om någon har varit elak mot en elev

14. Elevhälsa

- a. Elevhälsogruppen i min skola frågar oss elever om hur vi upplever vår skol- och livssituation
- b. Jag kan gå och prata med skolsyster eller kuratorn/skolpsykolog om vad jag vill, det måste inte ha hänt något allvarligt
- c. På min skola är det OK att lämna lektionen om man känner ett behov av att träffa skolsyster eller kurator

15. Övergripande nöjdhet

- a. Jag är nöjd med min skola som helhet
- b. Jag skulle rekommendera min skola

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00